

Vraukó Tamás

Narratívák: asszimiláció vagy integráció?

A középosztály vonzereje. Az irodalomelméletben a bevándorlók és kisebbségi írók által a többség nyelvén írt, valamint a többségi írók által a kisebbségről alkotott műveket gyakran az *asszimilációs narratíva* névvel illetik Nagy-Britanniától az Egyesült Államokig. A kifejezés azt sugallja, hogy a bevándorlók és a kisebbségek mindig a többségi társadalomba való beolvadást keresik, a többségi társadalom értékrendjének maradéktalan átvételét, ideértve az etnikai, vallási, kulturális értékrendet is. Az asszimiláció ugyanis hasonulást jelent, felolvadást, eltűnést egy nagyobb közösségben, feladva az egyén vagy csoport eredeti etnikulturális hagyományait. A bevándorló és kisebbségi írók művei azonban azt mutatják, hogy nem ez az, amit a szerzők – próza- és színdarabírók, költők – leírnak és keresnek a műveikben. A bevándorlást leggyakrabban a nagyobb jólét, anyagi biztonság, vallási vagy politikai üldöztetéstől való megszabadulás vágya vezérli, és csak igen ritkán valamiféle kulturális sznobizmus, a másik társadalom bámulata. Egy adott országon belüli etnikai közösség szívesen megkísérli átvenni a többségi társadalom életszínvonalát, de nem kívánja saját identitását felcserélni a másikkal. Amikor mégis ez történik, akkor azért teszik, hogy megalapozzák a várt jobb társadalmi-gazdasági érvényesülést. Ilyenkor íratják a szülők a gyermeküket a többségi iskolába, mert azt vélik, hogy így nagyobb esélye van a jövőbeni sikerre.

A legfontosabb motiváció tehát a *középosztályba* történő asszimiláció, nem pedig valamiféle etnikai-kulturális beolvadás vágya. Ehhez pedig elégséges a társadalmi *integráció* is, ami részvételt jelent, tevékeny jelenlétet a társadalmi-gazdasági folyamatokban, de önfeladás, kulturális beolvadás nélkül. Ez sok esetben nem sikerül; Amerikát gyakran nevezik „olvasztótégelynek”, az ország társadalmi legendáriuma, jelképrendszere a „sokaságból teremtődő egységre” épül. Amerikában 22 millió ember vallja magát német eredetűnek, de a túlnyomó többségük már nem beszél németül. Az olaszok, írek, szlávok aránya is hasonlóan magas. Őket az „olvasztótégely” feldolgozta ugyan, de a gyökereiket, eredetüket ma is számon tartják. A XX. sz. második felére a helyzet megváltozott; a kisebbségek már nem olyan szívesen „olvadnak fel”. A tömegkommunikáció, távközlés és közlekedés rohamos fejlődése, az anyagi gyarapodás és a társadalmi tolerancia erősödése lehetővé teszi az egyes közösségek tagjai számára az egymással és az anyaországgal, az anyaország kultúrájával való kapcsolattartást, a hagyományaik ápolását.

Az amerikai hispán szerzők angol nyelvű művei különösen sok példát kínálnak az *asszimilációs* és *integrációs* narratívákra.

Az Egyesült Államokban élő, spanyol anyanyelvű lakosság helyzete eltér a többi etnikai kisebbségétől. Részint nem mindegyikük bevándorló; őslakosok a lakhelyükön, és Amerika békés vagy háborús területszerzései során találták magukat új hazában, akik pedig bevándorlók, azoknak az anyaország a köz-

vetlen közelben van, Mexikóban, a Karib-tengeren. Így az Egyesült Államokban a XXI. sz. első éveire 33 millió ember beszélte a spanyolt anyanyelvként, és ez a csoport minden lehetőséggel rendelkezik ahhoz, hogy fenntartsa etnikai identitását. Természetes népszaporulatuk meghaladja az országos átlagot, és a legális és illegális bevándorlás révén állandó utánpótlása van. Ugyanakkor jövedelmük és iskolázottságuk szintje alacsonyabb, mint az országos átlag. A latin-amerikai országok alacsonyabb életszínvonala miatt az Egyesült Államok nagy vonzerőt gyakorol a bevándorlókra.

Politikusok, asszimiláció, integráció. A többségi társadalom azonban nem mindig túri jól a bevándorlókat. Saját technikai fejlettségét és nagyobb anyagi jólétét hajlamos általános, akár faji felsőbbrendűségnek tulajdonítani. A többség ráadásul gyakorta úgy érzi, hogy valamiféle szívességet tesz a bevándorlóknak, amiért befogadják őket, és megfélemeznek arról, hogy a bevándorlók olyan munkaerőt jelentenek, amely nélkül a befogadó ország gazdasága már régen nem működne. A többséget gyakran irritálja a kisebbség, a bevándorlók *mássága*, és olykor groteszk törvényi tiltásokkal-szabályozásokkal igyekeznek keretek közé szorítani a kisebbség építkezési, ruházkodási, táplálkozási stb. szokásait. A többségi politikusok számára a helyzet egyszerű. Ők a teljes asszimilációt támogatják, hiszen így nem kell törődniük a kisebbségek különleges igényeivel, elvárásaival, amelyek sokszor még költségesek is, ráadásul kihívhatják a többségi társadalom rosszallását, márpedig az szavazatvesztést jelent. Linda Chávez, prominens amerikai neokonzervatív politikus szerint a szegénységből való kitörés a hispán lakosság számára az asszimiláción keresztül lehetséges, ehhez pedig az angol nyelvet hivatalossá és kötelezővé kell tenni. Chávez szerint „[Az amerikai iskolák] célja nem a hispán gyerekek asszimilálása, (...) hanem a nemzeti identitásuk fenntartása és erősítése azáltal, hogy anyanyelvükön oktatják őket, és saját kultúrájukat sulykolják beléjük. Ennek következtében ők a leginkább szegregált iskolások az amerikai állami iskolákban, elkülönülnek angolul beszélő társaiktól még azután is, hogy alapfokon megtanultak angolul...”⁷

A fenti idézet Chavez könyvének a *„The Bilingual Battleground”* [A kétnyelvű csatatér] című fejezetéből van. Az ilyen kifejezések, mint a „csatatér” jelzik Chávez eltökéltségét az asszimiláció mellett, és azt a véleményét, hogy a kisebbségeknek a saját kultúrájukban való iskoláztatása a többségi társadalomban való érvényesülés gátja. Rosa Martha Villareal idézi Tom Tancredo coloradói képviselő szavait, aki szerint „a latin-amerikai bevándorlók – elsősorban a mexikóiak – kultúrája magának az amerikai civilizációnak a lényegét fenyegeti”.⁸ A politikus annak a XIX. sz.-i elképzelésnek a továbbvivője, amely szerint a mexikóiak beszennyezik a „tisztavérű” amerikai kultúrát.

A kisebbségi politikusok ugyanakkor többnyire elvetik az asszimilációt, saját közösségük politikai megerősítését etnikai-kulturális hagyományaikra alapozva képzelik el. Ilyen hang egyre több hallatszik a XX. sz. második felétől:

⁷ Chávez, Linda: *Out of the Barrio*, USA: Basic Books, 1991, 9.

⁸ Villareal, Rosa Martha: *Clashes of Civilization Stereotypes*, In Tertullian's Blog, June 23, 2007, [http://www.tertuliamagazine.com/published_blogs.php?domain=&rcyear=2007-&rcmonth=7](http://www.tertuliamagazine.com/published_blogs.php?domain=&rcyear=2007-&rcmonth=7, letöltve 2009. június 16-án), letöltve 2009. június 16-án.

1966-ban Joseph Montoya demokrata párti, új-mexikói szenátor arról beszélt egy csoport mexikói-amerikai előtt, hogy ha megszerveződnek, együtt dolgoznak, és mindenekfelett felvétetik magukat a választói névjegyzékbe és szavaznak, akkor politikailag az egyik legütőképesebb csoporttá válhatnak az Egyesült Államokban.⁹

Asszimiláció, integráció és a hispán narratíva. Az irodalomban gyakran elmosódik a határvonal azok között, akik az asszimiláció hívei, és azok között, akik „csak” az integrációé. Az írók általában olyan értelmiségiek, akik ismerik és szeretik saját nemzeti kultúrájukat és hagyományait, és nem szívesen adják fel ezeket, miközben látják mindazokat az előnyöket is, amelyeket egy magasan fejlett, nagy fizetésekkel és életszínvonalat kínáló, vallási és politikai szempontból stabil társadalom nyújtani tud.

Igy a kisebbségi/bevándorló szerzők sokkal inkább az integráció, mint az asszimiláció hívei. A XX. sz. második felétől az angolul és spanyolul író amerikai hispán szerzők az irodalom eszközeivel adnak választ a Linda Chávez-féle elképzelésekre az oktatásról. Ezen szerzőknek a legismertebb regényeiben rendre előfordult annak a leírása, hogy a merev oktatási rendszer mekkora károkat okozott egyének és közösségnek egyaránt, amikor képtelen volt felismerni a kisebbség valódi kulturális-oktatási igényeit.

Az első ilyen regény az *Áldj meg, Última!* Rudolfo Anayától.¹⁰ A regényben az asszimiláció még csak fel sem bukkan; a közösség a többségi társadalomtól távol éli a maga életét, de amikor a főhős kisfiú iskolába készül, mindannyian nagy várakozással tekintenek a dolog elé. A lelkesedés gyorsan alábbhagy, amikor rájönnek, hogy ez az iskolarendszer nekik nem nyújt semmit. Anaya regénye 1972-ben jelent meg, és rövid idő alatt a legismertebb és legolvasottabb *csikánó* – mexikói-amerikai – regény lett. Egy másik olyan munka, amely hasonló hírnévre tett szert, Luis Rodriguez *Mindig rohanni – Bandaélet Los Angelesben*,¹¹ amely két évtizeddel Anaya munkája után jelent meg.

A regényben ciklikusan visszatérő epizód, ahogy a fiatal főhős újra és újra kibukik az iskolából, míg a végén az irodalom segítségével kitör az ördögi körből és értelmes célt talál az életének. De az nem volt könnyű; addig ilyen epizódok ismétlődnek:

„Aki még mindig iskolába járt, most azt is kicsapták. Nekem ez nagyon is megfelelt. Utáltam az iskolát. Verekedni viszont szerettem. Egy mexikói étteremben dolgoztam San Gabrielben, amikor 15 éves lettem. [...] Kemény, nehéz munka volt. [...] Piszkos tányérokkal megrakott, vastag műanyag tálcákat cipeltünk, letöröltük az asztalokat, vízzel töltöttük meg a kancsókat, kávékat szolgáltunk fel – és zsebre vágtuk a sértéseket az odajáró tehetős emberektől.”¹²

⁹ Gómez-Quíñones, Juan. *Chicano Politics. Reality and Promise, 1940–1990*, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1990, 102.

¹⁰ Anaya, Rudolfo: *Bless Me, Ultima*, New York: Time Warner Books, 1994

¹¹ Rodriguez, Luis: *Always Running. La Vida Loca. Gang Days in L. A.*, New York: Touchstone, 1993

¹² Rodriguez, 120.

Luis nem egykönnyen jutott el addig a felismerésig, hogy a megalázó, piszkos, rosszul fizetett munka és az iskoláztatás hiánya összefügg.

A könyvtárban véletlenül megtalált könyv vezeti rá a helyes útra: a Puerto Ricó-i Piri Thomas *Ezeken a gonosz utcákon*¹⁵ című regénye.

„Aztán ott volt Piri Thomas, egy Puerto Ricó-i testvér, *un camarada de aquellas*¹⁴: a könyve, az *Ezeken a gonosz utcákon* valóságos Biblia lett számomra. Megjelöltem a lapokat, beleírkáltam, egész bekezdéseket másoltam ki belőle, hogy el ne felejtsem a szöveget, a szenvedélyt, egy hozzám hasonló utcakölyöknek ezt a perzselő munkáját Amerika másik végéből, Spanyol Harlemből.¹⁵

Luis Rodriguez a regény végén rácáfol a Nobel-díjas mexikói író, Octavio Paz keserű megjegyzésére arról, hogy a *pachuco* – a fiatal mexikói – nem akar Amerika részévé válni: „Ideje, hogy mi is Amerika részévé váljunk.”¹⁶ Anaya, Thomas és Rodriguez hősei számára egyaránt nehezen jön el ez a felismerés, a társadalmi közöny, előítélet, alkalmatlan oktatási rendszer által felállított akadálypályán jutnak el saját kultúrájuk és a modern Amerika megbecsüléséhez. Az integráció itt semmiképpen nem jelent asszimilációt.

A csikánók tehát vágyanak Amerikára és mindarra a pozitív dologra, amit az ország nyújt, anélkül hogy feladnák saját identitásukat. A csikánó regény, a költészet, a színház mind cselekvésre buzdít, hogy minél sikeresebben találják meg a helyüket Amerikában – márpedig ahogyan Leal és Barrón fogalmaz, „A cselekvés sokkal hatékonyabb, ha saját gyökereink ismeretén alapszik.”¹⁷

Vannak olyan írók, akik ennél kevesebbrel is beérik. Sandra Cisneros vágyai, amelyeket a *Ház a Mangó utcában*¹⁸ című rövid regényben tár az olvasó elé, szigorúan személyesek. Olyannyira, hogy még férjnek, családnak sem jut bennük hely. Ez a regény is, akárcsak Rodriguez és Thomas munkái, erősen önéletrajzi ihletésű, és a főleg hispánok lakta szegénynegyedben, a *barrió*ban játszódik, de Rodrigueztől és Thomastól eltérően a *barrio* szó nem is szerepel a történetben, noha még a pontos földrajzi kiterjedését is megismerjük, ám a szerző kerüli a spanyol kifejezés használatát, mint ahogy más spanyol kifejezések is sokkal ritkábban fordulnak elő a regényében, mint a fentebb említettekben. A *barrio* számára nem otthon, még átmenetileg sem, hanem az a tényező, amely továbbúzi onnan egy méltóbb környezetbe.

„Nem egy férfi háza kell. Nem apucié. Olyan ház kell, amely csak az enyém. Bejárati lépcsővel, párnával, szép lila petúniákkal. Az én könyveimmal, az én történeteimmal. Az én két papucsommal az ágyam mellett (...) Senki után ne kelljen felszednem a szemetjét.”¹⁹

¹⁵ Thomas, Piri: *Down these Mean Streets*, New York: Vintage Books, 1997

¹⁴ „Egy bajtárs az utcákról” (spanyol)

¹⁵ Rodriguez, 138.

¹⁶ Rodriguez, 212.

¹⁷ Leal, Luis and Pepe Barron: “Chicano Literature: an Overview” *Three American Literatures*, Ed. Houston A. Baker, Jr. New York: MLA, 1983, 13.

¹⁸ Cisneros, Sandra: *The House on Mango Street*, New York: Vintage Books, Inc., 1991

¹⁹ Cisneros, 108.

Juan Sánchez hazatérése. Cisneros vágyai kissé mások, mint a másik három regény szerzőié-hőseié, de érthető emberi ambíciók, nem elérhetetlenek, nem irreálisak, és kész asszimilálódni, hogy elérje őket. Ám amikor valakinek sem asszimilálódnia, sem integrálódnia nem sikerül, és kívül találja magát családon és társadalmon, az eredmény katasztrófa. Így esett Richard Dokey *Sánchez* című novellájának a hőseivel is. A novella 1967-ben jelent meg, abban az időben, amikor a Csikánó Mozgalom és az élénkülő irodalmi tevékenység eredményeképp egyre több közfigyelem fordult a hispán kisebbség felé. A főszereplő, Juan Sánchez szorgalmas bevándorló, aki az Egyesült Államokban talál új otthonra. Feleségül vette a lányt, akit szeretett, és aki „teljesen elfogadta az életfilozófiáját, megértette és osztotta a szükségleteit is”.²⁰ A szeretett feleség elvesztése után Sánchez csak a fiáért élt, és amikor a fiú munkát talál a városban, Sánchez rájön, hogy a felesége után a fiát is el kell engednie. Pedig a fia, Jesús szereti az apját, csak éppen felszívja a *gringók* világa, ahol gyász és elvesztett szerelem helyett szórakozás is van, barátok és lehetőségek. Igaz, hogy Juan Sánchez is azért hagyta el Mexikót, hogy valamivel jobb életet leljen, szebb környezetben, mint ahol eredetileg lakott. De nem asszimilálódott, részben mert felesége szerelme elég volt neki, nem keresett mást az életben, részben mert a környezet erre nem bátorította. A kisváros kicsinyes, előítéletes világában a mexikói csak cseléd lehet, mint Sánchez barátja, vagy csak zsellér, mezőgazdasági bérmunkás, mint Sánchez maga. De sokáig még annak sem fogadták el; a rossz tréfák, a küszöbre öntött szemét és a döglött halak ezt mutatták. Sánchez élete megindító szerelmi történet, amely a felesége halála után azért nem végződhetett másképp, mert a társadalom nem kínált neki más lehetőséget. Az egész cselekmény háttérében mindvégig ott van a mexikóiakat sújtó előítélet és ellenségesség. A felesége halálával és a fia elvesztésével – amelyet csak ő élt meg veszteségként, hiszen nem volt igazi veszteség – nem látott más lehetőséget. A régi, sivár otthonát elhagyta, az új világa nem hívta – kevés szó esik a történetben az angolszászokkal való érintkezésről, de a tapasztalatok mindig negatívak: az ingatlanügynök kihasználja, a bárban, ahol a fia a szórakozást keresi, szutykos környezetben bárdolatlan emberek isznak és játszanak. Az olvasó látja, hogy milyen emberek nézik le a mexikóiakat, de maga Sánchez ezeken a dolgokon nem sokat töpreng. Pedig néhány alapértéken osztozik a *gringó* középosztállyal: szorgalmasan dolgozik, a maga sorsának kovácsa, józan, kerüli a bajt és a züllött szórakozást, értékeli a családot. Még anyagilag is boldogul: javítja a házát, sőt autót is vesz, azaz anyagi szempontból megtalálja mindazt, ami miatt kivándorolt. De mindez nem elég: a társadalomtól nem kapja meg azt az impulzust, amely arra indítaná, hogy valamilyen kompromisszummal folytassa az életét, és legalább a fia kedvéért maradjon, amíg lehet. A kisváros lakói azt hiszik, hogy Sánchez odaveszett a tűzvészben. „De a helyiek ebben persze jócskán tévedtek. Juan Sánchez egyszerűen csak hazatért.”²¹ Sánchez, miután úgy látta, hogy bevégezte feladatát a Földön, megválasztotta távozásának módját.

²⁰ Dokey, Richard: „Sánchez” *The Chicano—from Caricature to Self-Portrait*, New York: New American Library, 1971, 254–268., 262.

²¹ Dokey, p. 267.